

תוכן עניינים

1.....	תקציר
2.....	סקירת ספרות
2.....	פרק א': תקשורת כתרבות
4.....	פרק ב': ההיסטוריה המזרחית ומלחמת יום כיפור
9.....	המחקר הנוכחי: שאלת המחקר והשיטה שיטה
12.....	שיטה
13.....	הצגת הממצאים
23.....	סיכום הממצאים ודיון
27.....	ביבליוגרפיה

תקציר

סטראוטיפ היא דעה הקושרת בין קבוצת אנשים, לבין תכונה מסוימת, ובכך מכלילה את כל האנשים בקבוצה זו כבעלי תכונה אחת. סטיגמה היא סטראוטיפ לדעה קדומה, דחייה ואפליה. למעשה, קשר זה משקף את היחס בין הרכיבים הקוגניטיביים (סטראוטיפים) הרגישים (דעה קדומה) והתנהגותיים (אפליה) של תגובות המבוססות על קטגוריות ולא על הפרט (Corrigan et al, 1999). בדרך כלל המונח "סטראוטיפ" קשור לקבוצת אנשים המכלילה תכונות מסוימות של קבוצת אנשים אחרת.

ההיסטוריה של עולי עדות המזרח בארץ גדולה במאבקים ומאמצים להיות שווים לאוכלוסייה הישראלית היהודית המקומית, ללא אפליות וסטריאוטיפים שליליים, החל מעלייתם בתחילת שנות החמישים, ועוד קודם לכן, הייתה ניכרת הגזענות והאפליה כלפי יהודים מזרחים. המזרחים ניסו לשפר את תדמיתם באמצעות הוכחת יכולותיהם מחד, אך מאידך באמצעות מרד שהגיע לממדים אלימות שהונהג בידי ה"פנתרים השחורים".

מטרת המחקר הנוכחי לבחון את דמות המזרחי כיום שהוא פועל יוצא של היסטוריה ארוכת שנים של שיפוט סטראוטיפים, יצירת סטיגמות שונות סביבם וסביב העולים מארצות המזרח עצמם, דרך שירותם בצה"ל מחאותיהם, תרבותם, סגנונם ועוד, כמשתקף בסדרה "שעת נעילה", כאספקלריה לחברה כולה. "שעת נעילה" הוקרנה בחורף 2020-2021 בישראל, כשסמיכותה של מלחמת יום כיפור (1973) להפגנות הפנתרים השחורים (1972) השייכות לאוכלוסייה מזרחית שחשה פגועה, הביאה את יוצרי הסדרה להכניס לתוכה טיפוסים אלו ולהציג אותם בדרך מסוימת, כפי נבחן בהמשך. למרות הצפייה שהסדרה תשנה לטובה את מעמדם ההיסטורי של המזרחים בקולנוע הישראלי, בסופו של יום אין היא מבקרת את המעמד לו זכו המזרחים, יתרה מכך לצד הצגתם של המזרחים כלוחמים אמיצים, היא עושה שימוש לא מבוטל בסטריאוטיפים, שמאירים אותם באור שלילי ביותר. האור השלילי בולט עוד יותר, על רקע הצגתם של האשכנזים יפי נפש, עדינים, תרבותיים, נאמנים לחבריהם ונאמנים בחירוף לנפש למדינת ישראל, למוסדותיה וחוקיה.

סקירת ספרות

בפרק זה אבחן את המחקרים השונים בתחומים הקשורים לנושא העבודה, תוך כדי הבנת המושגים השונים, בחלוקה הגיונית לפרקים הקשורים לשאלה סביב סטריאוטיפ המזרחי בסדרה "שעת נעילה", מלחמת יום הכיפורים, וסקירת ההיסטוריה המזרחית בארץ דרך כל תחומי התרבות, ובמיוחד בתחום הטלוויזיה.

פרק א': תקשורת כתרבות

הגישה המסורתית לחקר התרבות טוענת שהתקשורת מהווה צינור להעברת מידע ורואה את ייחודה בהצגת תכנים משותפים לקהילה שמחזקים את זהותה. קארי מבחין בין תקשורת כהעברה לתקשורת כהתכנסות, בהתאם לתפקיד התקשורת בחברה. לפי גישת התקשורת כהעברה, שהיא נובעת מהתפיסה המסורתית שרואה בתקשורת כלי להעברת מידע לתפוצה מרבית של קהל, בדרך זו התקשורת שולטת בבני אדם ובמרחב. מנגד קיימת גישת התקשורת כהתכנסות, שהינה עדיפה בעיני קארי ורואה בתקשורת כטקס, שמושך אליו את האנשים תוך יצירת תחושת שיתוף ואומנות משותפים. התקשורת יוצרת סדר ומשמעות באמצעות השפה והסמלים בהם היא עושה שימוש. היא לא מלמדת מידע חדש, היא עושה סדר בדברים שכבר ידועים וחוזרת עליהם. אליבא דה קארי נכון יותר שהתקשורת היא סימבול שמייצג את המציאות וכחלק מהסימבול היא משתמרת מתגלגלת ומשתנה למציאות אחרת. כך, שהאדם חווה את המציאות באמצעות הסמלים. את הסמלים הללו הוא מרכיב ויוצר משמעות. כשם שאדם שמצוי בבריכה אינו חש שיש מים מסביבו, כך האדם נתון בתוך התרבות מבלי לשים לב שהיא עוטפת אותו. בלשונו, הוא משתמש במטאפורת "הדג במים" – מכיוון שאנו חיים את השפה והתרבות באופן מתמשך ומתמיד כל כך, אנו איננו חשים בקיומה. התקשורת היא שיוצרת סדר בתוך הכאוס ממנו מורכבת המציאות, התקשורת משולה בעיני לקווי האורך והרוחב של הגלובוס שהאדם יצר, ואלו עושים סדר מסוים. השפה היא מעין מפה שעוזרת לאדם להתמצא במציאות והתקשורת היא תכנית של מבנה, אותו הפרט בוחר, ובו הוא עובר להתגורר. בסיכומו של דבר האדם מייצר את המציאות ומתחזק אותה כדי שלא תתפרק בעבור הדורות הבאים ולכן חקר התקשורת היא חקר של תהליך חברתי שבתוכו נוצרים סמלים, נקלטים ומשמשים את הפרט כדי ליצור המשכיות וארגון במציאות שחוה (Cary, 2003).

הטלוויזיה מהווה כלי תקשורת שמפיץ ידע, משמעותיות והסברים ותענוגות לקהל יעד רחב. היקף התפוצה מביא לכך שהסוגיות שנידונות בטלוויזיה מובאות אל חדרי הסלון ונדונות שם לאורך שעות ארוכות ובהיקפים רחבים ברחבי הארץ. הטלוויזיה כתרבות היא חלק מכריע מהדינמיקה החברתית שבאמצעותה המבנה החברתי שומר על עצמו בתהליך מתמיד של ייצור והבניית ריבוי אזי אני מבינים סוברים שאנו יודעים מהי תכונותיה הנאות פופולאריות ומחזורם הם חלק ממבנה חברתי זה, כמו גם האמונות והמשמעויות שמתחזקות בקרב אלו שמדברים על כך, על תכנית טלוויזיה ומה הם אומרים לצופים וכך נבנות אומנות ונוצרים סטריאוטיפים (Fiske, 2010) שהינם מבנה קוגניטיבי שקיים מבעוד מועד המשפיע הפירוש לקלט על הדרך בה אנו תופסים את הקלט החושי הניטרלי, כלומר אם דמות מסוימת מוטמעת בתוך סטריאוטיפ (Heider, 2013). במילים אחרות, הגירויים שקיימים סביבנו הינם גירויים פיזיקליים במהותם, ומתוך שכן הם